

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИLMҲОИ ТОҶИКИСТОН ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСӢ ВА МАРДУМШИНОСИИ БА НОМИ А.ДОНИШ

Душанбе-2023

**НОМИ ЛОИҲА, ҚАЙДИ ДАВЛАТӢ, МӢҲЛАТИ ИҶРО,
НОМУ НАСАБИ РОҲБАРИ ЛОИҲА**

* «Таърихи халқи тоҷик (Тоҷикистон дар замони шӯравӣ)».

* Мавзӯи таҳқиқӣ: КЭ 7 – таърих

* РКД 0121ТJ1220

* Роҳбари лоиҳа: номзади илмҳои таърих, дотсент,

* мудирӣ шӯъбаи таърихи навтарин

А. Ғафуров

* СОМОНАИ МУАССИСА: <https://institute-history.tj/tj>

РЎЙХАТИ ИҚРОКУНАНДАГОНИ ЛОИҲА

1. Гафуров А.М., номзади илмҳои таърих, дотсент
2. Абулҳаев Р.А., доктори илмҳои таърих, профессор
3. Ҳотамов Н.Б., доктори илмҳои таърих, профессор
4. Абдурашитов Ф.М., доктори илмҳои таърих
5. Каримова Р.Н., номзади илмҳои таърих
6. Мирзоев Ҷ.А., номзади илмҳои таърих
7. Акрамов М.И., номзади илмҳои таърих
8. Исмаилова Ш., ходими илмӣ
9. Қозилова Ш., ходими хурди илмӣ
10. Саидилова И., ходими илмӣ

Кормандони ҷалбшуда

1. Қобилова Б.Т., доктори илмҳои таърих
2. Юсуфбекова З., номзади илмҳои таърих
3. Мадаминҷонова З., номзади илмҳои таърих
4. Шовалиева М., номзади илмҳои таърих

МУТОБИҚАТ БА САМТҲОИ АФЗАЛИЯТНОКИ ИЛМ

- * Лоуха ба талаботи боби 4.1-и Стратегияи миллии рушди ҚТ барои давраи то соли 1930, ки бо Қарори Маҷлиси Намояндагони МО ҚТ аз 1 декабри соли 2016 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.*

МАҚСАДИ ЛОИҲА

- * Мақсади лоиҳа таҳқиқи нави таърихи Тоҷикистони замони шӯравӣ бо назардошти сиёсати давлати Тоҷикистон дар замони истиқлол ва диди нави таърихӣ бо истифодаи сарчашмаҳо ва назарияи нави илми таърих мебошад. Натиҷаи тадқиқот дар ду асари дастачамбӣ, ки таърихи Тоҷикистонро аз соли 1917 то соли 1991 дар бар мегирад, ба нашр мерасад.
- * Дар он таърихи замони шӯравии Тоҷикистон (ҳаёти ҷамъиятиву сиёсӣ, иҷтимоиву иқтисодӣ ва фарҳангии Тоҷикистони шӯравӣ) ифода меёбад.
- * Дар асоси маводи нав таърихи барқарор намудани сохти шӯравӣ дар ҷумҳурӣ, тақсимооти миллӣ-марзии Осиёи Миёна, ҷумҳурӣ дар замони мухторият, ҳаёти ғурӯҷаҳои сиёсӣву иқтисодии солҳои 30-и асри ХХ, ширкати мардуми тоҷик дар Ҷанги Бузурги ватанӣ, азнавбарқароркунии иқтисодиёт ва рушди минбаъдаи Тоҷикистон дар солҳои 1950-1991 мавриди омӯзиш аз диди нав қарор мегиранд.
- * Имсол ҷилди аввали «Таърихи халқи тоҷик (Тоҷикистон дар замони шӯравӣ, солҳои 1917-1941)» ба итмом расид.

НАҚШАИ СОЛИ 2023

Дар соли 2023 А.Ғафуров оид ба «Вазъи сиёсии ҶШС Тоҷикистон (1929-1941). Мавқеи ҳизби коммунист ва шӯроҳо» дар ҳаҷми 1,5 ҷ.ч. ва навиштани он, Н.К. Убайдулло ба ҷамъоварии мавод, таҳлилу таҳқиқи сарчашмаҳои таърихӣ, ҳуҷҷатҳои бойгонӣ дар соли 1917-1941 ва таълифи зербобҳои «Маорифи халқ дар солҳои 1917-1924», «Мақтабу маорифи тоҷик дар ҶМШС Тоҷикистон», «Ташаккули низоми маорифи шӯравӣ» (3 ҷ.ч.) машғул гардид. Р.Абулҳаев дар бораи «Барпошавии Ҳокимияти Шӯравӣ дар шимоли Тоҷикистон ва Помир» дар ҳаҷми 0,5ҷ.ч.; «Инкишофи обёрӣ ва азхудкунии заминҳои бекорхобида (солҳои 1929-1941)» ва навиштани он машғул шуданд. Н.Б.Ҳотамов оид ба «Ташкилҳои Ҷумҳурии Мухтори Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон» ба ҷамъоварии мавод ва навиштани зербоби «Саноат ва синфи коргари Тоҷикистон дар солҳои 30-юми асри XX», Ф.Абдурашитов ба ҷамъоварии мавод оид ба зербоби «Таърихнигории таърихи аграрии Тоҷикистон (1917-1941)» дар ҳаҷми 0,5ҷ.ч., «Ҳаёти аграрии Тоҷикистон дар солҳои ҶБВ - 1941-1945» дар ҳаҷми 0,5ҷ.ч. ва навиштани зербоби «Таърихнигории таърихи аграрии Тоҷикистон (1917-1941)» дар ҳаҷми 1,5ҷ.ч., М.Акрамов оид ба ҷамъоварии мавод ва навиштани зербоби «Хусусиятҳои мубориза бо босмачигарӣ ва барқарор намудани Ҳокимияти Шӯравӣ дар Помир (1918 -1924)» дар ҳаҷми 0,1ҷ.ч., Р. Каримова ба ҷамъоварии мавод оид ба боби «Фарҳанги Тоҷикистон (1929-1941)» дар ҳаҷми 0,5 ҷ.ч., Мирзоев Ҷ.А. ба ҷамъоварии мавод дар мавзуи «Таърихнигории Тоҷикистони Шӯравӣ (1929 – 1941)» дар ҳаҷми 1ҷ.ч. ва Исмаилова Шоида ба ҷамъоварии мавод доир ба мавзуи «Тоҷикистон дар замони Шӯравӣ» машғул шуданд.

Иҷрои лоиҳа дар соли 2023

- * 1. Фафуров А.М. «Вазъи сиёсии ҶШС Тоҷикистон (1929-1941). Мавқеи ҳизби коммунист ва шӯроҳо» (1,5 ҷ.ч.).
- * 2. Убайдулло Н.К. “Маорифи халқ дар солҳои 1917-1924”, “Мақтабу маорифи тоҷик дар ҶМШС Тоҷикистон”, “Ташаккули низоми маорифи шӯравӣ” (3 ҷ.ч.)
- * 3. Абулҳаев Р. «Барпошавии Ҳокимияти Шӯравӣ дар шимолӣ Тоҷикистон ва Помир» дар ҳаҷми 0,5ҷ.ч. ва :”Инкишофи обёрӣ ва азхудкунии заминҳои бекорхобида (солҳои 1929-1941)”, 2ҷ.ч.
- * 4. Ҳотамов Н.Б. “Ташкилҳои Ҷумҳурии Мухтори Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон” “Саноат ва синфи коргари Тоҷикистон дар солҳои 30-юми асри XX”,
- * 5. Абдурашитов Ф. «Таърихнигории таърихи аграрии Тоҷикистон (1917-1941)», «Ҳаёти аграрии Тоҷикистон дар солҳои ҶБВ - 1941-1945», «Таърихнигории таърихи аграрии Тоҷикистон (1917-1941)» (3ҷ.ч.).
- * 6. Акрамов М. «Хусусиятҳои мубориза бо босмачигарӣ ва барқарор намудани Ҳокимияти Шӯравӣ дар Помир (1918 -1924)» (0,1ҷ.ч.).
- * 7. Каримова Р. «Фарҳанги Тоҷикистон (1929-1941)» (0,5 ҷ.ч.).
- * 8. Мирзоев Ҷ.А. «Таърихнигории Тоҷикистони Шӯравӣ (1929 – 1941)» (1ҷ.ч.).
- * 9. Юсуфбекова З., Шовалиева М., Мадамичонова З. “Равандҳои этникӣ дар Тоҷикистон (1917-1941) (2ҷ.ч.)
- * 10. Исмаилова Шоида - ҷамъоварии маълумот доир ба мавзӯи “Тоҷикистон дар замони Шӯравӣ”.
- * 11. Қозилова Ш. - ҷамъоварии маълумот доир ба мавзӯи “Тоҷикистон дар замони Шӯравӣ”.

Вазъи заминаи моддӣ-техникӣ барои иҷрои лоиҳа

- * Дар шуъба ҳамаи шароит барои пеш бурдани кори илмӣ муҳайё буда, кормандон бо компютер ва дигар воситаҳои техникӣ таъмин мебошанд.

Натиҷаҳои асосии лоиҳа дар самти таҳқиқоти бунёдӣ:

- * - таҳқиқи процесси масоили таърихи Тоҷикистон дар замони шӯравӣ;
- * - муайян намудани рушди хоҷагии халқи мамлакат дар ин давра;
- * - муайян намудани раванҳои сиёсӣ дар замони шӯравӣ;
- * - омӯзиши раванди иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар давраи омӯхташаванда;
- * - таҳқиқи комили ҳаёти фарҳангӣ;
- * - натиҷагирии умумӣ.
- * Натиҷаи таҳқиқот дар 5 монография ва мақолаҳои илмӣ нашр шудаанд

* Аҳамияти амалии Лоиха:

- * Натиҷаҳои ба даст омада дар китобҳои дарсӣ барои мактабҳои миёна в олий истифода шудаанд. (Муаллиф Ҳотамов Н.Б.).
- * Инчунин натиҷаи амалии лоҳа қисман ҳангоми тартиб додани Нақшаи мавзуии Осорхонаи шаҳри Душанбе, Осорхонаи ҷумҳуриявии академик Б. Ғафуров истифода шуданд.

РИСОЛАҲО ВА МАҚОЛАҲОИ ЧОПШУДА АЗ РӯИ ЛОИҲА, 2023

1. МОНОГРАФИЯҲО:

1. *Абулҳаев Р.А. Аз таърихи барпо шудани Ҳокимияти шӯравӣ дар шимоли Тоҷикистон ва Помир (солҳои 1917-1924). – Душанбе, 2022. 352с.*
2. *Ҳотамов Н.Б. Сарнагун намудани тартиботи амирии Бухоро. – Душанбе, 2022. – 415с.*
3. *Абдурашитов Ф. Историография земельно-водной реформы и переселения в Таджикистане (1917-2021гг.) 375с. (Дар чоп).*

Мақолаҳо:

1. Абулҳаев Р., Бердизода Ё. Аз таърихи таъсис ва фаъолияти Китобхонаи марказии илмии АМИТ. Муаррих, № 2. – С. 39-48.
2. Ҳотамов Н. Начало сева американского сорта хлопка в Средней Азии и роли российских банков для ее развития. Муаррих, 2023. № 1. – С.21-33.
3. Абдурашитов Ф. Заминаҳои иҷтимоӣ-иқтисодии ташкилӣ баи колхоз ва совхозҳо дар Тоҷикистони Шӯравӣ // Муаррих, № 2. 2023. с. 66-71.
4. Абдурашитов Ф. Успехи и перегибы колхозного движения в Таджикистане в 30-е годы XX в. (Муаррих, № 4) супорида шудааст.
5. Убайдулло Насрулло, Исломов Ф.Ш. Из истории становления промышленности города Душанбе в 20-30-е годы XX века // Муаррих (мачалаи илмӣ-назариявӣ), 2023, № 1 (33). - С.5-13.
6. Акрамов М. Особенности борьбы с басмаческим движением и упрочнение советской власти на Памире в 1918 -1923 гг. // Муаррих. - № 1. 2023.
7. Исмаилова Шоида. Розия Озод – модари маърифатпарвар. “Фирӯза”, № 1-2 соли 2023.

Конференсияҳо

- * 1. Семинари илмии “Нақши Тоҷикистон дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ” (Душанбе, толори ИТБМ, 6.05.2023).
- * 2. Конференсияи илмию амалӣ ба ифтихори рӯзи Парчами давлатӣ дар мавзӯи “Парчам – рамзи давлатдорӣ миллӣ” (22 ноябри соли 2023).

* Ширкат дар конференсияҳои байналмилалӣ

- * 1. Гафуров А.М. “Ташаккули сохтори нави сиёсӣ дар Осиёи Миёна дар солҳои 20-и асри ХХ”. Дар конференсияи илмии байналмилалӣ “Таъсис ва таъғироти сохтори сиёсии байналмилалӣ. Таҷрибаи таърих барои имрӯз. Москва, 9-10 октябри соли 2023.
- * 2.

ҲИМОЯИ ДИССЕРТАТСИЯҲО

➤ Дифоъ намуданд:

1. Исуфов Ш.
2. Қурбонов М.
3. Мирзоев Ғ.
4. Ҳамидова М.
5. Сафарзода Ғ.
6. Обидов Р.
7. Қобилов З.
8. Саидова Б.

* Дар арафаи дифоъ:

- * 1. Бобоев М.
- * 2. А. Абдулмуъмин
- * 3. Боқиева М.
- * 4. Раҷабова С.
- * 5. Якубшоев М.
- * 6. Азизхонова Р.
- * 7. Тиллозода А.

Натиҷаҳои интизорӣ баъди иҷрои Лоиха

- * 1. Нашри китоби бунёдии «Таърихи халқи тоҷик. Тоҷикистон дар замони шӯравӣ (1917-1941). Ҷилди 1. (9).
- *
- * 2. Нашри китоби бунёдии «Таърихи халқи тоҷик. Тоҷикистон дар замони шӯравӣ (1941-1991). Ҷилди 1. (10).
- *

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСӢ ВА
МАРДУМШИНОСИ БА НОМИ АҲМАДИ ДОНИШ

МУАРРИХ

(маҷаллаи илмӣ - назариявӣ)

№ 1 (33) 2023

Маҷаллаи илмӣ-назариявӣ «Муаррих» соли 2015 таъсис ёфта, дар давоми як соҳ чалор шумора ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ нашр мешавад. Маҷалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти 174/МҚ-97 15 январи соли 2021 аз нав ба ҳаёт гирифта шудааст.

Маҷалла аз 26 апрели соли 2018 дар рӯйхати маҷаллаҳои илмӣ таърихшиносӣ Комиссияи олии аттестатсионии (КОА) назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз санаи 21 феврал соли 2022 таҳти рақами 1520 дар Феҳристи маҷаллаҳои илмӣ таърихшиносӣ Комиссияи олии аттестатсионии (КОА) назди Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия номбаршуда гардидааст.

САРМУҲАҶРИН: *Насрулло УБАЙДУЛЛО, доктори илмҳои таърих, профессор*

МУҲАҶРИНИ МАСЪУЛ: *Ҳамза КАМОЛ, доктори илмҳои таърих, профессор*

ҲАЙАТИ ТАХРИРИЯ:

Юсуфшо ҒАЌУБШО -академики Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Ҳайдаршо ПИРҲУШО -узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих, профессор;
Абдулло ҒАҒУРОВ -номзади илмҳои таърих, дотсент;
Лариса ДОҲУДОЕВА -доктори илмҳои таърих, профессор;
Аскаралӣ ҒАҶАЛОВ -доктори илмҳои таърих, профессор;
Абдукалай ШАРИФЗОДА -номзади илмҳои таърих;
Нуриддин САЙФУЛЛОЕВ -номзади илмҳои таърих;
Савдатурод БОБОМУЛЛОЕВ -доктори илмҳои таърих;
Косимшо ИСКАНДАРОВ -доктори илмҳои таърих;
Виктор ДУБОВИТСКИЙ -доктори илмҳои таърих (Русия);
Александр ЧУБАРЯН -академики Академияи илмҳои Русия, доктори илмҳои таърих, профессор (Русия);
Франсис РИШАР -узви вобастаи ҳарбии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих, профессор (Франса);
Ари-Пол ФРАНКФОР -доктори илмҳои таърих, профессор (Франса).

© Институту таърих, бостоншиносии ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, 2023.

МУАРРИС-ИСТОРИК-HISTORIAN МУЌДАРИҶА - СОДЕРЖАНИЕ - CONTENTS

ТАЪРИҲИ ВАТАНИЙ - ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ИСТОРИЯ - NATIONAL HISTORY	
УБАЙДУЛЛО Н. К., ИСЛОМОВ Ф. Ш. Из истории становления промышленности города Душанбе в 20 - 30 - е гг. XX века	5
САИДОВ А. Влияние двуклети сарбидорони Хуросон нас аз фаоти Амир Вачехуддини Масъуд	13
ХОТАМОВ Н. Б. Начало сева американского сорта хлопка в Средней Азии и роль российских банков для ее развития	21
МЕШКЕНЕВ Э. Влияние хунари куштанов на куштановские Бухорои имам дукуми ари XIX - оғони ари XX	34
ШЕРМАТОВ Г. А. Организация и деятельность эвакуационных на территории Таджикистана в годы Великой Отечественной войны	41
АКРАМОВ М. И. Особенности борьбы с басмаческим движением и упрочение Советской власти на Памире в 1918 -1923 гг.	43
БАКНЕВА М. В. Российские исследования о специфике ремесленного производства Вервольев Зарафшана	66
МАШКОВ М. Х., АШИМАРДОНОВ Б. Масолаи музрами бо эҷерони барг таълими намунаи аҳлини ноҳияҳои наҳдасарҷаӣ	72
ТАЪРИҲИ УМУМӢ - ВСЕОБЩАЯ ИСТОРИЯ - GENERAL HISTORY	
ХОЛНАЗАРОВ Н. М. Марҷалаи дукуми иншолиби Саар	78
ТАЪРИҲИНИГОРӢ ВА МАЪХАЗШИНОСӢ - ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ - HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDY	
УБАЙДУЛЛО Н. К., АБДУЛҶОДА Э. Ниятҳои ҷаҳрашиносӣ Россия ба Аморати Бухоро дар «Тулфан тоҳид»-и Мирзо Абдулқалиби Соғӣ	87
САЙНАКОВ С. П. Краткий обзор сочинений античных авторов по истории Парфии	101
ХОДЖАЕВА Н. ДЖ., МИРЗОЕВ М. И. Ольга Александровна Суларева - пионер таджикской этнографии	108
ОДИНАЕВ А. Н. Ниятҳои ҷараёншиносӣ Исхондариҷа дар «Рӯзиномаи сафари Исхондариҷа»-и А. Мустафӣ	119
ПИРҲУШОЕВ М. Х. Историография политической и социально-экономической истории древнего Памира	130
НУРУЛЛОҶОДА Х. М. Муалло Эрмаев ҳодими соёи ба муаррихи шинохта	137
БОСТОНШИНОСӢ - АРХЕОЛОГИЯ - ARCHEOLOGY	
Э. ГУШВОР, Х. ШТЕФАН, О. СУТКОВСКА. Греческие музыкальные инструменты (аклосы) из храма охда на городище Тахти сангин	142
ХУДЖАҒЕДЖЕВ Т. У. Новые палеонтологические местонахождения в верховьях Зарафшана (Айгинский район)	152
ХРОНИКА	
Международный научный семинар (г. Роскилае, 2022 г.)	161
ЮБИЛЕЙ УЧЕНОГО	
К 75-летию исторической науки, профессору Абулхасму Рақиб Абулхасму 85 лет.	166

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСИ ВА
МАРДУМШИНОСИ БА НОМИ АҲМАДИ ДОНИШ

МУАРРИХ

(мачаллаи илмӣ - назариявӣ)

№ 2 (34) 2023

Мачаллаи илмӣ-назариявӣ «Муаррих» соли 2015 таъсис ёфта, дар давоми як сол чаҳор шумора ба забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ нашр мешавад. Мачалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти 174/МҚ-97 15 январӣ соли 2021 аз нав ба қайд гирифта шудааст.

Мачалла аз 26 апрели соли 2018 дар рӯйхати мачаллаҳои илмӣ тақризишавандан Комиссияи олии аттестатсионии (КОА) назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз санаи 21 февралӣ соли 2022 таҳти раҳами 1520 дар Феҳристи мачаллаҳои илмӣ тақризишавандан Комиссияи олии аттестатсионии (КОА) назди Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия номнавис гардидааст.

САРМУҲАҶРИП: *Насрулло УБАЙДУЛЛО, доктори илмҳои таърих, профессор*

МУҲАҶРИПИ МАСЪУЛ: *Ҳамза КАМОЛ, доктори илмҳои таърих, профессор*

ҲАЙАТИ ТАХРИРИЯ:

Юсуфшо ЕҶУБИШО - академики Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Ҳайдаршо ПИРҲУМШО - узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих, профессор;
Абдулло ҒАҶУРОВ - номзади илмҳои таърих, dotsent;
Лариса ДОДҶУДОВА - доктори илмҳои таърих, профессор;
Аскаралӣ РАҶАБОВ - доктори илмҳои таърих, профессор;
Абдуваҷӣ ШАРИҶЗОДА - номзади илмҳои таърих;
Нуриддин САЙҶУЛЛОЕВ - номзади илмҳои таърих;
Сидрмурад БОБОМУЛЛОЕВ - доктори илмҳои таърих;
Қосимшо ИСКАНДАРОВ - доктори илмҳои таърих;
Виктор ДУБОВИТСКИЙ - доктори илмҳои таърих (Русия);
Александр ЧУБАРЯН - академики Академияи илмҳои Русия, доктори илмҳои таърих, профессор (Русия);
Франкшо РИШАР - узви хориҷии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих, профессор (Франса);
Апри-Пол ФРАНКФОР - доктори илмҳои таърих, профессор (Франса).

МУНДАРИҶА - СОДЕРЖАНИЕ - CONTENTS

ТАЪРИХИ ВАТАНИЙ - ОТЧЕТСТВЕННАЯ ИСТОРИЯ - NATIONAL HISTORY

Ҳамза КАМОЛ. Восстание 806-810 гг. в Самарканде.....	5
САИДОВ А. Накши Рашидуддин Фазлulloҳ дар умури идорни давлати Элхонхо.....	15
ХОДЖАВВА Н. ДЖ. К вопросу о религиозных воззрениях Ахеменидских царей.....	23
ШАРИҶЗОДА А. Қ. Мунк - заробхонаи нави замони Сомониён.....	31
АБУЛҶАЕВ Р. А., БЕРДИЗОДА Ё. А. Аз таърихи таъсис ва фаъолияти Китобхонаи марказии илмии АИ ҚШС Тоҷикистон.....	39
УМАРОВА З.Х. Навруз в контексте культуры народов Центральной Азии: история и современность.....	49
МУХИДИНОВ С.Р., АРТЫКОВ А.А. Вопросы исследования добычи каменного угля и нефти в Средней Азии во второй половине XIX века.....	57
АБДУРАШИТОВ Ф.М. Заминаҳои иҷтимоӣ - иқтисодии ташкили колхоз ва совхозо дар Тоҷикистони Шӯравӣ.....	66
КАРАМАЛИШОЕВ К.Н. Проблемы развития исторической науки в условиях модернизации таджикского общества.....	72
ТАЪРИХНИГОРӢ ВА МАЪХАЗШИНОСИЙ - ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ - HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDY	
РИШАР Ф. Археогрфия поврежденной рукописи: «Диван»-и Хафиза № 426 из собрания Центра письменного наследия Национальной академии наук Таджикистана.....	78
ПИРҲУМШОВ М.Х. Памир в период владычества монголов в Средней Азии (начала XIII – первой половине XIV вв.).....	85
ҒАНДЖАКОВА М.Г. Историография истории деятельности культурно-просветительных учреждений Таджикистана в 1924-1941 гг.....	92
СОДИКОВА С.А. Вязальное дело таджиков в конце XIX – начале XX вв. (по материалам письменных источников).....	100
ҲАКИМОВА З.Г. Эстетический идеал таджиков (по материалам произведений дореволюционных русских авторов).....	107
ХУСЕНОВ Ф.Р. Дипломатические отношения Махмуда Газнави с Караханидами (историко-ведческий и историографический аспекты).....	112
ИБРОХИМОВ М.Ф., ЁГИБЕКОВА Б.Т. Историографические и источниковедческие аспекты изучения народного костюма таджиков ГБАО конца XIX - XXI вв.....	118
РАҶМАТОВА Р.Б. Саҳми академик П.Б. Бобочонов дар эҳё ва рушди илми ситорашиносии тоҷик.....	124
МАРДУМШИНОСИЙ - ЭТНОГРАФИЯ - ETHNOGRAPHY	
ДОДҶУДОВА Л. Этнокультура таджиков верховий Зарафшана в экспедиционных документах отрядов под руководством М. Р. Рахимова.....	130
ЮСУФБЕКОВА З., ШОВАЛИЕВА М.Р. Рахимов и М.А. Хамиджанова - знатоки духовной и материальной культуры таджиков.....	137
БОСТОНШИНОСИЙ - АРХЕОЛОГИЯ - ARCHEOLOGY	
ПУЛОТОВ А.Г. Типы ручек керамических лепных котлов Верховья Зарафшона в V-VIII вв. н.э.....	144
ТАҚРИЗ - ОТЗЫВ - REVIEW	
АМИРШОҶӢ Н. Пажӯҳише дар шинохти воқеи ва комили хаводиси таърихи асрҳои VII-IX-и Вароруду Хуросон.....	149
СОЛГАРДИ ДОНИШМАНД - ЮБИЛЕЙ УЧЕНОГО - ANNIVERSARY OF THE SCIENTIST	
МАДАМИДЖАНОВА З. Жизнь отдана науке.....	152

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИLMҲОИ ТОЧИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСӢ ВА
МАРДУМШИНОСИИ БА НОМИ АҲМАДИ ДОНИШ

МУАРРИХ

(мачаллаи илмӣ - назариявӣ)

№ 3 (35) 2023

Мачаллаи илмӣ-назариявӣ «Муаррих» соли 2015 таъсис ёфта, дар давоми як сол чаҳор шумора ӯ забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ нашр мешавад. Мачалла дар Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти 174/МҶ-97 15 январи соли 2021 аз нав ба қайд гирифта шудааст.

Мачалла аз 26 апрели соли 2018 дар рӯйхати мачаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи оид ба аттестатсионии (КОА) назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз санаи 21 феврари соли 2022 таҳти рақами 1520 дар Феҳристи мачаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи оид ба аттестатсионии (КО) назди Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия номнавис гардидааст.

САРМУҲАРИР: *Насрулло УБАЙДУЛЛО, доктори илмҳои таърих, профессор*

МУҲАРИРИ МАСЪУЛ: *Ҳамза КАМОЛ, доктори илмҳои таърих, профессор*

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:

Юсуфшо ҒҶҶУШО - академики Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;
Ҳайдаршо ШИРМУШО - узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих, профессор;
Абдулло ҒАҒУРОВ - номзоди илмҳои таърих, дотсент;
Лариса ДОДХУДОЕВА - доктори илмҳои таърих, профессор;
Аскаралӣ РАҶАБОВ - доктори илмҳои таърих, профессор;
Абдуваля ШАРИФЗОДА - номзоди илмҳои таърих;
Нуриддин САӢФУЛЛОЕВ - номзоди илмҳои таърих;
Сандмурод БОБОМУЛЛОЕВ - доктори илмҳои таърих;
Қосимшо ИСКАНДАРОВ - доктори илмҳои таърих;
Виктор ДУБОВИТСКИЙ - доктори илмҳои таърих (Русия);
Александр ЧУБАРЯН - академики Академияи илмҳои Русия, доктори илмҳои таърих, профессор (Русия);
Франсис РИШАР - узви хориҷии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои таърих, профессор (Франса);
Алри-Пол ФРАНКФОР - доктори илмҳои таърих, профессор (Франса).

МУНДАРИҶА - СОДЕРЖАНИЕ - CONTENTS

ТАЪРИХИ ВАТАНӢ - ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ИСТОРИЯ - NATIONAL HISTORY

САЙНАКОВ С.П. Муҳорибаи назди Нисибин миёни шоханшоҳии Ашкониён ва империяи Рим	5
ХОДЖАЕВА Н. ДЖ. Еще раз к вопросу о религии в Сасанидском государстве	14
ЛЮБОВ А.Р. Муносибатҳои тичорати Чин бо вилоятҳои Осии Миёна дар Шохроҳи бузурги абрешим (аҳди қадим ва асрҳои миёна).....	28
ШАРИФЗОДА А. Эмомалӣ Раҳмон - бунёдгузори Артиши миллий.....	35
АБУЛҲАЕВ Р.А. Страницы из истории подготовки педагогических кадров Таджикистана в учебных заведениях Узбекистана (20-е годы XX века).....	44
АКРАМОВ М.И. Политические репрессии в Таджикистане в 30-х годах XX века	52
УЛЬМАСОВ Ф.А. Композитор Азам Солтеш: жизненный и творческий путь.....	63
КОЗИЗОДА Ш. Қ. Муҳочирати сокинони Кӯҳистони Мастҷох ба лаҳти Дилварзин.....	71
БАҲОДУРОВА Ф.Ю. Саҳми меҳнаткашонӣ ҳаҷагини деҳоти Шимоли Тоҷикистон дар соҳаи Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945).....	79
ХОТАМОВ Н.Б., АБДУРАЗЗОКОВ Ш.Р. Финансово - экономические и торговые отношения стран Центральной Азии и Индии в конце XIX - начале XX века	85

ТАЪРИХӢИ ОРИ ВА МАЪХАЗШИНОСӢ - ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ - HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDY

ШАРИФЗОДА А. Таҳқиқи сиккаҳои Сомонӣ дар Эрон	91
САҒАРЗОДА Н.Ш. Тавсифи ҷуғрофияӣ - таърихи Систон дар сарчашмаҳои таърихӣ	99
ОДИНАЕВ А.Н. Александр Людвигович Кун ва нақши ӯ дар таҳқиқи таърих ва фарҳанги тоҷикон дар нимаи дууми асри XIX.....	107
АҶСАХОВА Н.С. Административное устройство Гиссарского бекства в конце XIX – начале XX веков на основе сообщений русских дореволюционных авторов из газеты «Туркестанские ведомости»	120
КАРИМОВА Г.Р., ЮСУФОВ М. Муҳимтарин лаҳзаҳои таърихи омӯзиши ёдгориҳои археологӣ болооби Зарафшон	127

МАРДУМШИНОСӢ - ЭТНОГРАФИЯ – ETHNOGRAPHY

ҒАҒУРОВА Г. Ҷ. Либоси мардонаи тоҷикони болооби Зарафшон дар охири асри XIX – ибтидои асри XX.....	135
--	-----

ТАЪРИХИ ИLM ВА ТЕХНИКА - ИСТОРИЯ НАУКИ И ТЕХНИКИ - HISTORY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

ҲАМЗА КАМОЛ. Корезҳои Хуросон.....	142
------------------------------------	-----

БОСТОНШИНОСӢ - АРХЕОЛОГИЯ - ARCHEOLOGY

КАЛАНДАРОВА О.И. Золотые украшения Бактрии – Тохаристана (диадемы и серьги).....	155
--	-----

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИLMҲОИ ТОҶИКИСТОН
ИНСТИТУТИ ТАЪРИХ, БОСТОНШИНОСИ ВА
МАРДУМШИНОСИИ БА НОМИ А. ДОНИШ

РАҶИБ АБУЛҲАЕВ

АЗ ТАЪРИХИ БАҶРО ВА МУСТАҲКАМ ШУДАНИ
ҲОКИМИЯТИ ШУРАВӢ ДАР ТОҶИКИСТОНИ
ШИМОЛӢ ВА ПОМИР (СОЛҲОИ 1917-1924)

Намоз Ҳотамов

САРНАГУН НАМУДАНИ
ТАРТИБОТИ
АМИРИИ БУҲОРО

**СИБИРСКИЙ
ИСТОРИЧЕСКИЙ
ФОРУМ
2023**

АДМИНИСТРАЦИЯ
ГУБЕРНАТОРА
КРАСНОЯРСКОГО
КРАЯ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ
И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

СИБИРСКИЙ
ФЕДЕРАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ

СИБИРСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ИНСТИТУТ ИСКУССТВ
ИМЕНИ ДМИТРИЯ
ХВОРОСТОВСКОГО

РОССИЙСКОЕ
ИСТОРИЧЕСКОЕ
ОБЩЕСТВО

СЕРТИФИКАТ

УЧАСТНИК X СИБИРСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО ФОРУМА

Гафуров
Абдулло Мутиллоевич

КРАСНОЯРСК 2023

